

שכיסה אדם קערה על עקרב בשבת, וְאָמַר רבן יוחנן בן זכאי: **חוששני לוֹ מִחֲטָאת** של מלאכת צידה, שרבי יהודה לשיטתו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה:

משנה ח

נִכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר בשבת לצורך עצמו - **מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל**. וְאִם הִדְלִיק אֶת הַנֵּר **בְּשָׂבִיל יִשְׂרָאֵל** - **אָסוּר** לישראל להשתמש לאורו.

ר' עובדיה מברטנורא

שצואה זו מונחת באשפה שבחצר דלא רמיא קמיה ולאו גרף של רעי הוא, הילכך אין מותר לטלטלה ולהוציאה, אבל כופין עליה קערה בשביל הקטן שלא יתלכך: מעשה בא. כפיית כלי על עקרב: בערב. שם מקום: חושש אני לו מחטאת. דכיון שלא היה עקרב רץ אחריו חושש אני שמא חייב חטאת משום צידה. ולענין פסק ההלכה אותן בעלי הארס

שנושכין וממיתין ודאי, כגון הנחשים השרפים וכלב שוטה, מותר להרגן מיד כשיראה אותן ואפילו שאין רצים אחריו. ואותן שאינם נושכים וממיתין ודאי, אלא פעמים ממיתין ופעמים אין ממיתין, אם רצים אחריו מותר להרגן, ואם אין רצים אחריו כופה עליהם כלי, ואם דרסן והרגן לפי תומו

שלאחר החורבן עמד בראש ישיבת בינה ובראש הסנהדרין ותיקן תקנות שימשו "זכר למקדש" (משנה ראש השנה ד, א-ד ומקבילות).

אף שלא היה ממשפחת הנשיאים זכה לתואר "רבן", כנראה מפני שהעמיד עולה של תורה בזמנים קשים, בתקופה של החורבן ושיקום הריסות היהדות. בתחילת תקופת יבגה שימש רבן יוחנן בן זכאי כנשיא, עד אשר עבר לברור חיל והשאיר את הנשיאות לרבן גמליאל, מצאצאי הלל הזקן. תקופת בינה הסתיימה במרד בר כוכבא ובחורבן ביתר (בשנת 135).

לפי המסורת (ראש השנה לא, ב; וספרי סוף ברכה) חי רבן יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה: ארבעים שנה עסק בפרקמיא, ארבעים שנה למד, וארבעים שנה לימד. חמישה תלמידים עיקריים היו לו, כדגרסינן באבות (ב, ח): רבי אֶלְעִזֵּר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, רבי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הַנְּנִיָּה, רבי יוֹסִי הַפְּהֵן, רבי שְׁמַעוֹן בֶּן תַּנְהוּל, ורבי אֶלְעִזֵּר בֶּן עֲנָנִי. הוא היה מונה שבתין: רבי אֶלְעִזֵּר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, בור סוד שאינו מאבד טפה. רבי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הַנְּנִיָּה, אֲשֶׁר יוֹלְדָתוֹ. רבי יוֹסִי הַפְּהֵן, חסיד. רבי שְׁמַעוֹן בֶּן תַּנְהוּל, יָבֵא חֶטָּא. ורבי אֶלְעִזֵּר בֶּן עֲנָנִי, הַמְתַּבְּרֵר.

היה אדם חביב לבריות ואמרו עליו שלא הקדים לו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז, א). בימיו היה המרד הגדול, ורבן יוחנן היה מהחכמים שלא הצטרפו לכוחות המרד, והלך אחרי דרכו של מורו, הלל, שהדריך את תלמידיו להיות אוהבי שלום ורודפי שלום. הד לדרכו אנו מוצאים במאמרו: ומה אם אבני מזבח שאינם לא רואות ולא שומעות ולא מדברות, על שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמר הקב"ה "לא תניף עליהם ברזל", המטיל שלום בין איש לאיש בין איש לאשתו בין עיר לעיר בין אומה לאומה בין ממשלה לממשלה בין משפחה למשפחה, על אחת כמה כמה שלא תבואהו פורענות (מכילתא יתרו; וראה גם תוספתא בבא קמא ז, ז).

דוקא רבן יוחנן בן זכאי, שלמד ולימד תורה הרבה, יכול היה לומר (אבות ב, ח): אִם לְמִדְתָּ תוֹכְרָה הִרְבָּה, אֵל תִּתְּצִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לִכְךָ נוֹצְרָתָּ. מפני שעליו נאמר שלא הניח שום פינה בתורה שלא עסק בה, כי הא דגרסינן בסוכה (כה, א): אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה, תלמוד, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול - מעשה מרכבה, דבר קטן - היות דאביי ורבא, לקיים מה שנאמר "להנחיל אהבי יש ואוצרתיהם אמלא". כשנפטר אמרו (סוטה ט, טו): מִשְׁמַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בָּטַל זֵיו הַחֲכָמָה.

ר' עובדיה מברטנורא מותר. ולצוד נחש מפני שרוצה לצחק בו, אסור: ח מילא מים. מבור ברשות הרבים: כבש. עושין בספינה גדולה לירד בו מן הספינה ליבשה. ואיצטריך תנא לאשמעינן נר ומים, דאי תנא נר הוה אמינא נר הוא דשרי דליכא למגזר שמא ירבה בשביל ישראל דנר לאחד נר למאה, אבל מים דאיכא למיגזר אסור. ואי אשמעינן מים הוה אמינא מים הוא דבשביל ישראל אסור, אבל נר אע"ג דבשביל ישראל כיון דאיהו נמי צריך ליה שרי, דנר לאחד נר למאה, צריכא. וכבש אע"ג דדמי לנר, דכבש לאחד כבש למאה, משום מעשה דר"ג וזקנים תנא ליה, דמעשה רב: **יז א כל הכלים. שיש להן דלתות: ניטלים בשבת ודלתותיהן עמהן.** ואע"פ

מְלֵא הנכרי **מִים** מהבור, כדי **לְהִשְׁקוֹת** את **בְּהֵמָתוֹ** ובשאיבתו הוציא מרשות היחיד (הבור) לרשות הרבים - **מִשְׁקָה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל** מהמים הללו את בהמתו (של הישראל). **וְאִם** הנכרי מילא מים מהבור **בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל** - **אָסוּר** לישראל להשתמש במים אלו.

עֲשֶׂה גוֹי כְּבֶשׂ - משטח משופע **לִירֵד בּוֹ** מן הספינה ליבשה, **יֵרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל**, **וְאִם** עשה את הכבש **בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל** - **אָסוּר** לישראל לרדת בו.

מַעֲשֶׂה דְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְזַקְנִים שֶׁהָיוּ בְּאֵין בְּסַפִּינָה בשבת, **וְעֲשֶׂה גוֹי כְּבֶשׂ** כדי **לִירֵד בּוֹ**, **וְיֵרְדוּ בּוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְזַקְנִים** לאחר שהגוי ירד בו תחילה¹⁶²:

פרק שבעה עשר

דיני טלטול ומוקצה בשבת

משנה א

כָּל־הַבָּלִים שיש להם דלתות ומשתמשים בהם בדברים המותרים בשבת, **נִטְלָין בְּשֶׁבֶת** הם **וְדִלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן, אֵף עַל פִּי שְׁנַתְּפָרְקוּ** הדלתות לפני השבת,

ביאורים והרחבות

162. בגמרא (קכב, א) למדין, שהמשנה היתה צריכה להביא את שלשת המקרים, אף על פי שדומים הם. וצריכא, דאי אשמעינן נר, משום דנר לאחד נר למאה (וכיוון שהנכרי הדליקו אין לומר שבשביל ישראל הרבה), אבל מים ליגזר דילמא יבוא להרבות בשביל ישראל (קמ"ל שלא חוששים). וכבש למה ליה? מעשה דרבן גמליאל וזקנים קא משמע לן.

163. הפרק דן בדיני טלטול ואיסורי מוקצה שגזרו חכמים, על מנת שלא יהיה הילוך האדם בשבת כהילוכו בחול, ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר "ודבר דבר", קל וחומר, שלא יהיה טלטולו בשבת, כטלטולו בחול.

בעניין טלטול כלים ישנם סוגים שונים: **כלי שמלאכתו להיות** - והוא כלי שמותר לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו בחול, כגון כוס לשתות בו או קערה לאכול בה. כלים מהסוג הזה מותר לטלטלם בין לצורך הכלי (לשומר), בין לצורך מקומו (שצריך את המקום שהכלי מונח בו) ובין לצורך גופו (שצריך להשתמש בגוף הכלי). **כלי שמלאכתו לאיסור** - והוא הכלי שאסור לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו בחול, כגון מכתשת וריחיים. כלים מהסוג הזה מותר לטלטלם רק לצורת גופם (כגון פטיש לפצח בו אגוזים) או לצורך מקומם, אך אסור לטלטלם לצורך עצמם (לשומר). **וכל שאינו כלי** - כגון אבנים ומעות וכיוצא בהן, אסור לטלטלם.

ר' עובדיה מברטנורא

ניטלות הדלתות בשבת אגב הכלי; שְׂאִינָן דוּמִין לְדִלְתוֹת הַבַּיִת - שאסור לטלטלן אם נתפרקו, לְפִי שְׂאִינָן מִן הַמוּכָן - שדלתות הבית לא נעשו לטלטול, אלא לשימוש במחובר לקרקע, לכן תורת מוקצה עליהן ואסור לטלטלן אפילו נתפרקו בשבת:

משנה ב

נוֹטֵל אָדָם קֶרְנֶס - פטיש המשמש למלאכה האסורה בשבת, כּדִּי לְפַצֵּעַ בּוֹ אֶת הָאֲגוּזִים¹⁶⁴, וְקָרְדָם המשמש לחטיבת עצים, כּדִּי לְחַתוֹךְ אֶת הַדְּבִלָה - גוש גדול של תאנים מיובשות, מְגַרָה - משור לְגָרוֹר - לחתוך בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה, מְגַרְפָּה - כף, כּדִּי לְגָרוֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגְרוֹת - תאנים יבשות, וכן אֶת הַרְחַת - כף העשויה לזרות את התבואה בגורן וְאֶת הַמְזִלָּג - קילשון שהופך בו את התבואה, כּדִּי לְתַת עָלָיו לְקַטֹּן, אֶת הַכּוּשׁ - מוט שהנשים טוות בו וְאֶת הַפְּרָכָר - מחט של עץ, על מנת לְתַחֹב בּוֹ דברי מאכלים שונים, ואוכל בהם כּדִּי לֹא ללכלך ידיו. וכן מַחַט שֶׁל יָד - מחט תפירה רגילה, כּדִּי לְטוֹל בּוֹ אֶת הַקּוּץ שנתחב בבשרו¹⁶⁵, וְשֵׁל סְקָאִים - מחט תופרי שקים, שהיא גדולה, כּדִּי לְפַתוֹחַ בּוֹ אֶת הַדִּלְתָּה כשאינן בידו את המפתח הרגיל:

מורסא להוציא ממנה ליחה ובלבד שלא יתכוין לעשות לה פה: ושל סקאים. מחט גדול שתופרין בה שקין: לפתוח בו את הדלת. מי שאבדה לו מפתח:

ביאורים והרחבות

164. בגמרא (קכב, ב) למדין מהו אותו קורנס של המשנה? אמר רב יהודה: קורנס של אגוזין לפצע בו את האגוזין, אבל של נפחין לא, קסבר (מדיוק זה סבר התנא במשנה) דבר שמלאכתו לאיסור, אפילו לצורך גופו - אסור. רבה סובר: קורנס של נפחין לפצע בו האגוזין, וקסבר התנא דבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו - מותר (והלכה כרבה).

165. גרסינן בגמרא (קכג, א): שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף, ילמדנו רבינו, מחט שניטל חררה (החור שבה), או עוקצה (חודה) מהו? אמר ליה תניתוה: מחט של יד ליטול בה את הקוץ, וכי מה איכפת ליה לקוץ, בין נקובה לבין שאינה נקובה (וכיוון שראויה המחט לצורך זה הרי היא מותרת לטלטול). אולם רבא חולק וסובר שהיות ובטל שם כלי מהמחט (שבדרך כלל מחט שניטל חררה או עוקצה אדם זורקה) אסורה בטיטול.